

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ lyukkártyatanfolyama

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ régi kívánságot teljesített, amikor 1969. március 3 - 14. között megrendezte első többnapos továbbképző szaktanfolyamát a kézi lyukkártyák könyvtári alkalmazásáról. Régi kívánságot és igényt, mert a lyukkártyák elterjedése az irodai technikában egyre inkább érezte hatását a könyvtárakban és az egyes kutatók témafeldolgozási munkájában, a megvalósítás útját azonban - néhány jól működő rendszer mellett - számos sikertelen, befulladás, diletáns kísérlet jelezte.

A kézi lyukkártya néhány évtizeddel ezelőtti virágzását és az iránta megnyilvánuló lelkesedést világszerte - hazánkban is - pangás és lemondás követte, annak a véleménynek az elterjedése, hogy a kézi lyukkártya nem egyéb látványos játéknál, a jövő a gépi lyukkártya rendszereké és a kézi lyukkártyákkal folytatott kísérletek egyetlen eredménye az, hogy ismereteket adnak a gépi lyukkártyákhoz, mintegy közbülső szakaszát képezik a klasszikus módszerektől a gépi adatfeldolgozáshoz vezető utnak.

Az utóbbi időben azonban újra nagy az érdeklődés a kézi lyukkártyarendszerek iránt, mivel rájöttek, hogy a kézi lyukkártya önmagában is kiváló és jól használható rendszer, csak jól kell felépíteni.

A kézi lyukkártyáknak ez a reneszánsza mutatkozott meg a KMK akciójában is. Előzetes, tapogatózó igényfelmérésük során ui. még alig egyharmada jelentkezett azoknak, akik a tanfolyam meghirdetésekor részvételi szándékukat bejelentették. A jelentkezők nagy száma miatt a KMK kénytelen volt egy helyett két tanfolyamot rendezni, egyelőre budapesti résztvevőkkel. A 74 jelentkező (és mindvégig résztvevő) szakember munkahelyi megoszlása mutatja a széleskörű érdeklődést. A nagy könyvtárakon (OPK, KSH, Föv. Szabó Ervin Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, OOKDK, Agroinform) kívül a képzésben számos kutatóintézet (mezőgazdasági, orvosi, filmtudományi, piacutató) könyvtárosa vett részt, de képviseltette magát a Magyar Nemzeti Bank, a Magyar Szabványügyi Hivatal, az Országos Mentőszolgálat, az Egészségügyi Felvilágosítási Központ, a Csehszlovák Kultura, a Mezőgazdasági Múzeum, az Országos Vetőmagfelügyelőség stb. is. A hallgatók között a könyvtárosokon kívül mezőgazdászok, orvosok, kémikusok, jogászok is voltak.

A 6 napig tartó tanfolyamon 14 előadás hangzott el, amelyeket általános konzultáció fejezett be.

A "tanterv" az előírt módon az általánostól haladt a részletes felé, így szó volt a lyukkártyák fajtáiról, helyükről a könyvtárban és a dokumentációban, ezután következtek a peremlyukkártyákról, a kiválasztó kódokról, majd a fénylyukkártyákról szóló előadások. A hallgatók megismerkedhettek a deszkriptorok fogalmával és a velük folytatható műveletekkel. Különösen érdekes volt a rendező kódokról és a szuperpozícióról szóló két előadás, ezeket azonban a hallgatóság általános véleménye szerint meg kellene ismételni, vagy hosszabb időt szánni a magyarázatra.

Az oktatók nehéz helyzetben voltak, mert a hallgatók összetétele, előképzettsége különböző, némelyikük már dolgozott lyukkártyákkal, számosan pedig akkor ismerkedtek meg az alapfogalmakkal. Az oktatók ennek tudatában igyekeztek lépésről lépésre haladni, egyes esetekben mégis tudottak feltételeztek megszerzendő ismereteket. Sokat nyújtott a látogatás a KGMTTI Prospektustárában és az OMKDK lyukkártya rendszereinek bemutatása. A vártnál kevesebbet nyújtott a lyukkártyák kutatásban való gyakorlati alkalmazásának a bemutatása (több és közkézre adható bemutatató eszközre volna szükség) és az adatkódolási eljárásról szóló előadás. Általában több gyakorlat és még több példakidolgozás kellene ahhoz, hogy a hallgatók a tanfolyam végére a "lyukkártyázást" valóban meg is tanulják.

A tanfolyam, amely az érdeklődés feikeltésének szándékával és az alapismeretek elsajátításának igényével indult, célját messze telteljesítette. A tanfolyam résztvevői itt szerzett ismereteik birtokában hozzáfoghatnak az elmélet gyakorlati megvalósításához, legfeljebb egy-két konzultációra van még szükségük.

Elismeréssel kell szólnunk a kifogástalan, gördülékeny szervezésről és dicséret illeti valamennyi előadót: Dezső Lászlót, Horváth Tibort, Hosszu Ferencet, dr. Kováts Zoltánt, Molnár Imrét, Orosz Gábort, Szabó Sándort, Szepesváry Tamást, Urbán Lászlót és Vajda Eriket. A könyvtárosok véleménye szerint a lyukkártya tanfolyamot folytatni kell és jó volna, ha a KMK hasonlóan színvonalas tanfolyamokat rendezne például a szakozási rendszerek összehasonlításáról, a visszakereső rendszerekről, a könyvtári kiegészítésről és még számos, új ismeretet megkívánó könyvtári munkáról.

SZEPESI Zoltánné

GEREBEN Ferenc könyve*

Egy érdekes felmérés eredményeit ismerhetjük meg Gereben Ferenc könyvéből, a középiskolás és a középiskolát néhány éve befejezett fiatalok és a könyv kapcsolatáról. A felmérés három budapesti középiskolában és egy közművelődési könyvtárban azzal a céllal készült, hogy képet adjon a jelzett réteg olvasási gyakoriságáról, olvasmányairól és könyvbeszerezési forrásairól, valamint arról, hogy "a könyv és az olvasás szempontjából milyen változásokat eredményez a fiatalok életében középiskolai tanulmányaik befejezése; mennyiben él és hat tovább, vagy halványul el tizenkét iskolában eltöltött év izlés- és olvasásranevelő hatása, illetve milyen alapnak bizonyul a továbbfejlődés számára."

Vizsgálódásait a szerző három fő témakörbe gyűjtötte össze: 1. a sajtó olvasása, 2. könyvolvasás, 3. az olvasmányok beszerzése. A tanulmány az adott vonatkozásban általában kedvező képet rajzol a vizsgált rétegről. A felmérés leginkább örvendetes megállapítása mellett, miszerint a megkérdezett 631 fiatal közül mindenki olvas könyvet, igen pozitívan értékelendő a sajtó olvasottságának mértéke is. (Napilapot minden fiatal rendszeresen olvas, hetilapot 80 százalék, folyóiratot 53 százalék.) Kevésbé biztató azonban a Nők Lapja és az Ifjúsági Magazin szilárd vezető he-

lye a lapok népszerűségi rangsorában. Különösen meggondolkoztató ez a tény a tanulmányi átlag és a hetilapolvasás, ill. folyóiratolvasás közötti összefüggés fényében. (Az Ifjúsági Magazin, ill. a Nők Lapja olvasóinak aránya a tanulmányi átlageredmény csökkenésével, a Kortárs, Uj Irás, Élet és Irodalom, Élet és Tudomány, Magyarország olvasóinak tábora a tanulmányi átlag emelkedésével növekedett.)

A tanulmány a könyvolvasásról szóló fejezetében nyújtja a legtöbb érdekes megállapítást. A szerző szerint az olvasóvá válás folyamatában az olyan kétségtelenül hatékony tényezők mellett, mint az iskolatípus, a nem, a könyvtári tagság, a könyvvásárlás, a tanulmányi átlag, a családfő iskolai végzettsége és foglalkozása mellett a döntő tényező maga a középiskola elvégzése.

A felmérés legértékesebb tanulságai azokban a fejezetekben találhatók, melyekben az olvasásintenzitás változásainak tendenciáit igyekszik felderíteni a szerző. Ugy találta, hogy az olvasásintenzitás vonatkozásában a középiskola befejezését követően egy nivellálódási tendencia jelenik meg: azok a rétegek, akik korábban általában kevésbé intenzív olvasók voltak /fiúk, technikumok tanulói, nem könyvtári tagok/, a középiskola befejezése után a többi csoporthoz

* Gereben Ferenc: A középiskolás fiatalok és a könyv. Bp. Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központja, 1968. 78 p.

viszonyitva az olvasási kedv erőteljesebb növekedéséről számolnak be. A ki-egyenlítődési tendencia mellett gyengébben, de megjelenik egy polarizációs folyamat is. Azoknak, akiknek "olvasásintenzitása a középiskola befejezéséig nem ért el egy bizonyos minimálisnak mondható szintet, a könyvekkel való kapcsolata tovább gyengült." Az tehát, hogy a középiskola elvégzése után milyen mértékben válnak aktív olvasókká, öntevékeny, önmegvalósító, személyiségüket folyamatosan gazdagító egyénekké, jelentős részben attól függ, hogy a középiskola milyen mértékben tette hatékony, élő szükségletté a tudatos, szelektív információszerzésnek ezt a módját, az olvasást. És ezzel a kérdéssel a tanulmány egyúttal a jelen pedagógiájának is egyik égetően fontos problémaköréhez jutott el. Hiszen ma már nyilvánvaló, hogy a mindenkori szükséges mennyiségű információ átadása, az ismeretanyag egyre gyorsuló felszaporodása miatt egyetlen lehetőség a tanulóknak még a középiskolában "lángralobbantani a fáklyát", eleven szükségletté tenni számukra az aktív, a soha nem szünő önképzést. Mindez meggyőzően bizonyítja, hogy az eddigieknél sokkal többet kell tenni a középiskolások olvasóvá nevelésének érdekében.

Feldolgozza még a tanulmány a kedvelt olvasmányfajták strukturáját és a könyvkiadással szemben jelentkező olvasói igények, valamint a fiatalok "olvasástörténetének" kérdéseit. A zárófejezet az olvasmányok beszerzésének különböző módjait, azoknak egymáshoz való viszonyát igyekszik felderíteni.

A színvonalas, gondolatgazdag tanulmánnyal szemben nem hallgathatjuk el kritikai megjegyzéseinket sem. A vizsgálat eredményeinek statisztikai feldolgozásában a szerző egyetlen matematikai módszert használ. A százalékszámítással azonban nem lehet elég meggyőzően bizonyítani az egyes tendenciák jelentékeny voltát, a ható tényezők egymáshoz való viszonyának fontossági sorrendjét, bizonyos tényezők együttjárását, stb. A felsoroltak akkor is hiányként jelentkeznek, ha a felmérés, sajnálatos módon, nem reprezentatív minta segítségével készült. A dolgozat néhány következtetése, véleményünk szerint, erőteljesebb bizonyítást igényelne. Például a szerző szerint: az "indirekt" kérdezmód előnye, hogy elsősorban azok említettek műveket, akiknek valóban volt maradandó könyvélményük. Egyes megállapítások érvényességének határait is helyes lett volna jelezni. Az olvasóvá válás folyamatában minden biztonnal megvan a középiskolának az a kitüntetett szerepe, melyet a szerző meggyőzően ismertet, de véleményünk szerint csak a vizsgált szűkebb intervallumban. Hosszabb távlatban már a szociális környezet a meghatározóbb. /Pl. a munkás és parasztfiatalok továbbtanulásának kérdése./

A tanulmány a hiányosságok ellenére is jelentékeny segítséget nyújt a könyvés és könyvtárosszakma illetékes munkásainak.

NAGY Attila